

Een verdwenen rentenierwoning aan de Koepelweg te IJzendoorn, gemeente Nederbetuwe

Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven

J. Loopik

Colofon

ADC Rapport **XXXX**

Een verdwenen rentenierwoning aan de Koepelweg te IJzendoorn, gemeente Neder-Betuwe
Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven

Auteur: J. Loopik

In opdracht van: Dekkergroep

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, augustus 2021

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

G. Williams

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel 033 299 8181
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied	4
Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Algemeen	7
1.2 Vooronderzoek	8
1.3 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen	8
1.4 Opzet van het rapport	9
2 Methoden	10
3 Resultaten	11
3.1 Fysisch geografisch onderzoek	11
3.2 Sporen en structuren	12
3.3 Vondstmateriaal	14
4 Synthese	16
4.1 Algemeen	16
4.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen	17
5 Waardering en selectieadvies	18
5.1 Waardering van de vindplaats	18
5.2 Selectieadvies	18
Literatuur	20
Lijst van afbeeldingen	20
Lijst van tabellen	20
Bijlage 1 - Sporenlijst	21
Bijlage 2 - Vondstenlijst	21
Verklarende woordenlijst	23
Afkortingen in de database	25

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie:	Gelderland
Gemeente:	Neder-Betuwe
Plaats:	IJzendoorn
Toponiem:	Koepelweg
Kaartblad:	39G
Coördinaten:	163.705,65/434.086 163.743/ 434.096 163.753/434.055 163.712/434.048
Projectverantwoordelijke:	J. Loopik T: 06-46131808 E: J.Loopik@archeologie.nl Actorregistratie: 36130321
Opdrachtgever:	Dekker Groep T. van Mierlo Waalbandijk 1 4053 JB IJzendoorn T: 0344 579 999 E: t.vanmierlo@dekkergroep.nl
Bevoegde overheid:	Gemeente Neder-Betuwe Contactpersoon: dhr. H. Geurts Adviseur namens de gemeente Neder-Betuwe: Omgevingsdienst Rivierenland Contactpersoon vanuit ODR: Mevr. M. Stronkhorst T: 06-41237051 E: m.stronkhorst@odrivierenland.nl
Goedkeuring rapport door bevoegde overheid:	
Archiszaaknummer:	5077350100
ADC-projectcode:	4230047
Complex en ABR codering:	NT(X)
Periode(n):	NT
KNA versie:	4.1
Geomorfologische context:	Rivierafzettingen
NAP hoogte maaiveld:	6,8 m+NAP
Maximale diepte onderzoek:	5,5 m+NAP
Uitvoering van het veldwerk:	11-06-2021 t/m 14-06-2021
Beheer en plaats documentatie:	Provinciaal depot voor bodemvondsten Gelderland

Samenvatting

In opdracht van Dekkergroep heeft ADC ArcheoProjecten een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de vorm van proefsleuven uitgevoerd voor het plangebied Koepelweg. Het plangebied is onderdeel van een groter geheel, het plangebied Herinrichting Willemspolder. Deze bevindt zich in de Willemspolder, direct ten zuidwesten van IJzendoorn (gemeente Neder-Betuwe). In het plangebied zullen herinrichtingsplannen gerealiseerd gaan worden. Echter zal hiervoor eerst ontgraven worden voor zandwinning. Het gehele plangebied heeft een omvang van circa 160 hectare. Een gedeelte hiervan zal worden ontgrond en een groot deel bestaat uit water.¹ Vooronderzoek heeft aangetoond dat sporen van een 19^e-eeuwse rentenierwoning kunnen worden verwacht binnen plangebied Koepelweg. De voorgenomen ontwikkelingsplannen zullen deze, indien aanwezig, vernietigen.

De verwachtingen die op grond van het vooronderzoek zijn gesteld, kunnen op basis van het huidige onderzoek deels worden bijgesteld. In het vooronderzoek werd gesteld dat er restanten van een rentenierwoning aanwezig kunnen zijn. Tijdens het onderhavige onderzoek is aangetoond dat deze woning vermoedelijk geheel is gesloopt, waarbij restanten in tenminste één lange en diepe puinsleuf zijn gestort. Tijdens het onderzoek zijn verder geen *in situ* gelegen restanten van de rentenierwoning aangetroffen. Wel zijn enkele landinrichtingselementen aangetroffen, een sloot en twee houten palen. Beiden hebben onderdeel uitgemaakt van het erf van de rentenierwoning.

Op basis van de aangetroffen puinresten kan worden gesteld dat de rentenierwoning tenminste twee bouw/herstelfasen heeft gekend en dat er waarschijnlijk grote hoeveelheden middeleeuwse bakstenen zijn (her)gebruikt. Het aangetroffen vondstmateriaal dateert in de periode 1760-1900. Dit past goed in het beeld van de historische gegevens, die stellen dat de Willemspolder in de vroege 19^e eeuw is ontstaan.

Op basis van de resultaten van het archeologisch onderzoek adviseert ADC ArcheoProjecten de bevoegde overheid de locatie vrij te geven voor verdere ontwikkeling.

ADC ArcheoProjecten wijst de opdrachtgever er op dat de bevoegde overheid beslist of dit advies al dan niet wordt opgevolgd; indien deze een andere mening is toegedaan, dient u rekening te houden met vervolgonderzoek.

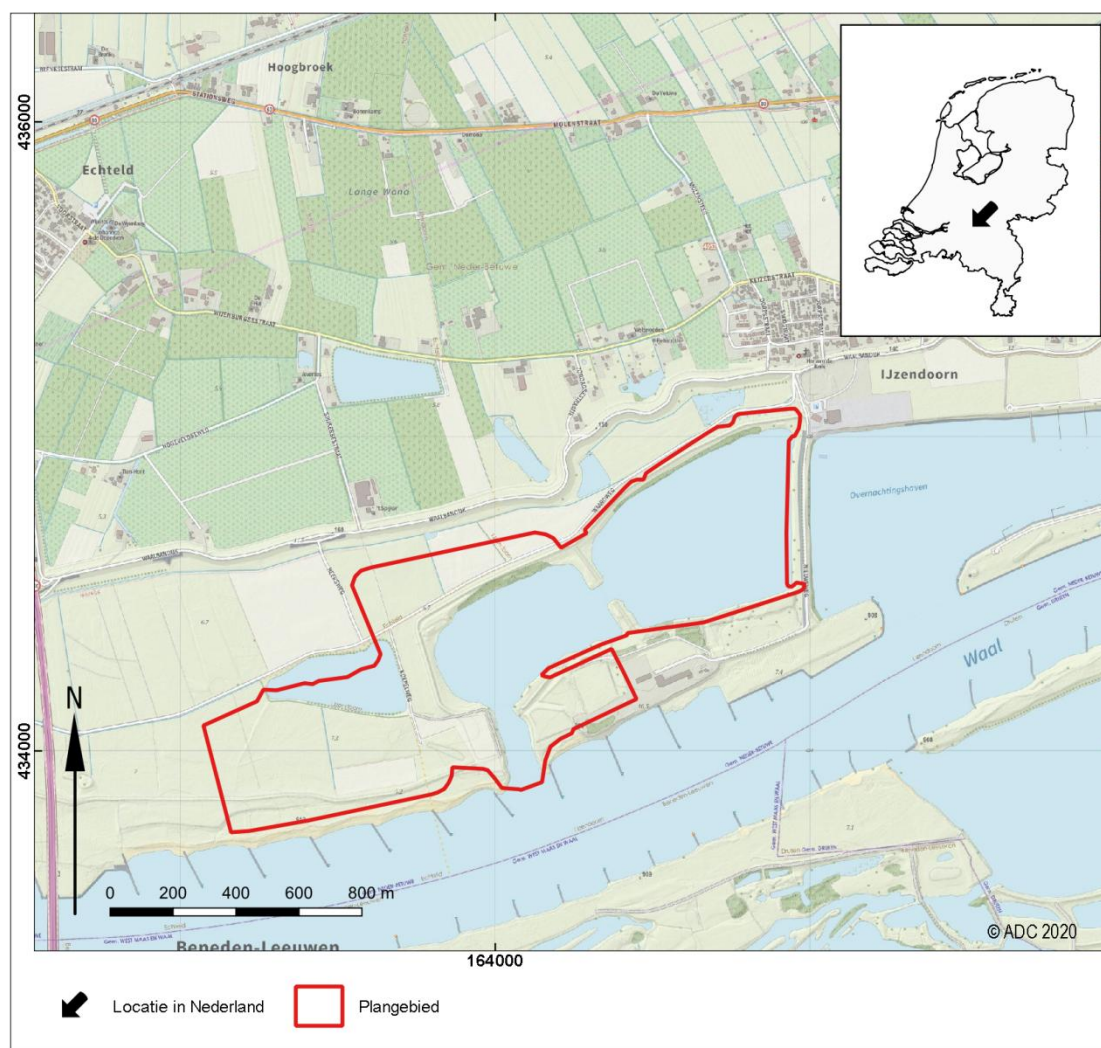
Indien bij verdere graafwerkzaamheden alsnog archeologische waarden en resten worden aangetroffen, dienen deze conform de Erfgoedwet, art. 5.10, direct te worden gemeld. In de praktijk kan melding het beste direct plaatsvinden bij de gemeente (de bevoegde overheid).

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Tijd in jaren
Nieuwe tijd:	1500 - heden
Middeleeuwen:	450 - 1500 na Chr.
Romeinse tijd:	12 voor Chr. - 450 na Chr.
IJzertijd:	800 - 12 voor Chr.
Bronstijd:	2000 - 800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):	5300 - 2000 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd):	8800 - 4900 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):	tot 8800 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992

¹ Dijkstra, J., 2021. Programma van Eisen Willemspolder, IJzendoorn, gemeente Neder-Betuwe. PvE 21-006, Amersfoort. Goedkeuring 20-04-2021.

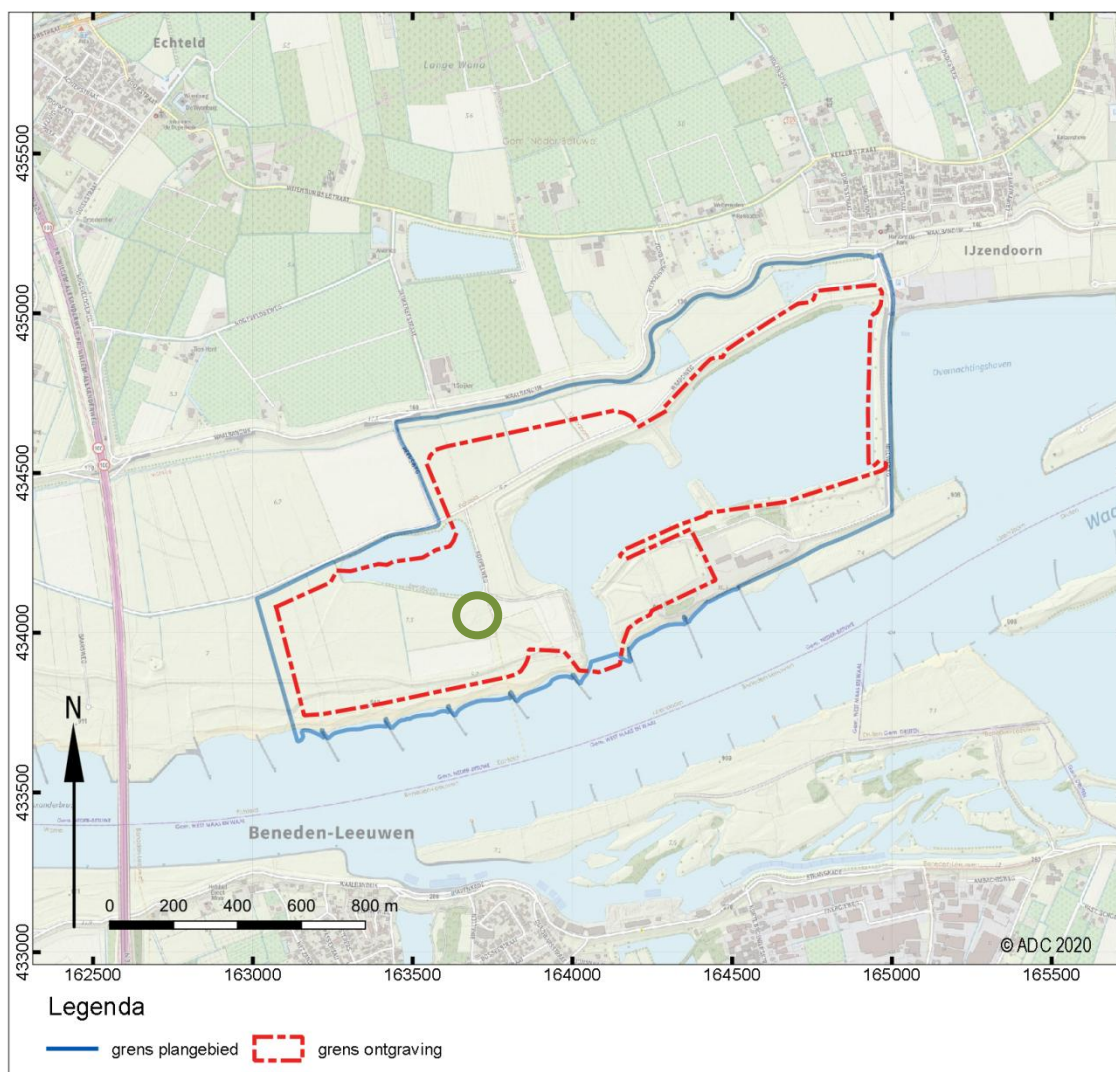
Afb. 1. Locatie van het onderzoeksgebied.

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van Dekkergroep heeft ADC ArcheoProjecten een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) in de vorm van proefsleuven uitgevoerd voor het plangebied Koepelweg (afb. 1). Het plangebied is onderdeel van een groter geheel, het plangebied Herinrichting Willemspolder. Deze bevindt zich in de Willemspolder, direct ten zuidwesten van IJzendoorn (gemeente Neder-Betuwe). In het plangebied zullen herinrichtingsplannen gerealiseerd gaan worden. Echter zal hiervoor eerst ontgraven worden voor zandwinning. Het gehele plangebied heeft een omvang van circa 160 hectare. Een gedeelte hiervan zal worden ontgrond en een groot deel bestaat uit water.² Vooronderzoek (zie §1.2) heeft aangetoond dat sporen van een 19^e-eeuwse rentenierwoning kunnen worden verwacht binnen plangebied Koepelweg. De voorgenomen ontwikkelingsplannen zullen deze, indien aanwezig, vernietigen.

Afb. 2. Locatie plangebied Herinrichting Willemspolder. De voormalige rentenierwoning ligt binnen de groene cirkel.

Het plangebied Koepelweg is momenteel in gebruik als grasland. Het gebied wordt in het oosten begrensd door de Koepelweg. Omdat de bekende historische kaarten niet nauwkeurig gegeorefereneerd konden worden is de omvang van het historische erf niet geheel bekend, maar

² Dijkstra, J., 2021. Programma van Eisen Willemspolder, IJzendoorn, gemeente Neder-Betuwe. PvE 21-006, Amersfoort. Goedkeuring 20-04-2021.

betreft ca. 1250 m². In het gebied zijn drie proefsleuven aangelegd, met een totale oppervlakte van ca. 295 m².

Het veldwerk is uitgevoerd tussen 11 juni 2021 en 14 juni 2021. In die periode zijn de proefsleuven aangelegd en onderzocht conform het Programma van Eisen (PvE), dat door ADC ArcheoProjecten is opgesteld.³ Dit ontwerp is goedgekeurd door M. Stronkhorst, namens de gemeente Neder-Betuwe. De vondsten en bijbehorende documentatie die tijdens het IVO-P zijn verzameld, zijn gedeponeerd in het provinciaal depot voor bodemvondsten provincie Gelderland.

Het veldteam bestond uit de volgende personen: J. Loopik (projectverantwoordelijke), M.C. van der Storm (veldarcheoloog), G. Nieuwlaat (veldarcheoloog) en N. Karagiannis (junior archeoloog). De bij dit project betrokken fysisch geograaf was M. van Dinter, Senior archeoloog was G. Williams. Het vondstmateriaal is bestudeerd door J. Verduin(aardewerk&glas). Controle en coördinatie van documentatie en vondstverwerking is uitgevoerd door J.W. Beestman.

1.2 Vooronderzoek

In verband met toekomstige ontwikkelingen in het plangebied is in 2020 een eerste archeologische inventarisatie in het plangebied uitgevoerd, in de vorm van een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek. Hierbij is een voormalige rentenierwoning aangewezen, die al op de kadastrale minuut kaart uit omstreeks 1830 staat aangegeven (oppervlakte ca. 1.250 m²). Ter hoogte van deze woning is sprake van een vindplaats. Op deze locatie zijn in twee boringen fragmenten baksteen en aardewerk aangetroffen. Op basis hiervan kunnen er resten verwacht worden van de eerder genoemde historische bebouwing.⁴

De uitvoerder van het bureau- en booronderzoek, ADC ArcheoProjecten, heeft geadviseerd op deze locatie een proefsleuvenonderzoek uit te laten voeren (IVO-P), met een eventuele doorstart naar een opgraving, gezien de relatief geringe omvang van het historische erf. Het IVO-P dient eerst uitsluitel te geven over de aard, conservering en gaafheid van eventueel aanwezige archeologische resten. Betreft het een behoudenswaardige vindplaats, maar is behoud *in situ* niet mogelijk, dan vindt na overleg met de opdrachtgever en de bevoegde overheid doorstart plaats naar een opgraving.

1.3 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen

De doelstelling van het IVO-P is vaststellen of er ter plaatse sprake is van een archeologische vindplaats en zo ja, inzicht te verkrijgen in de archeologische waarden ter plaatse: de aard, de datering, het complextype, de omvang, de diepteligging, de conserveringstoestand, de gaafheid, de locatie, de uiterlijke kenmerken en mogelijke verstoringen van de vindplaats. Door analyse van deze gegevens kan worden aan de hand van de KNA-waarderingsystematiek geconcludeerd of het hier al dan niet om een behoudenswaardige archeologische vindplaats gaat.

In het PvE zijn verschillende onderzoeksvragen gesteld. Deze worden in dit rapport beantwoord op basis van hetgeen in de proefsleuven is aangetroffen.

De volgende onderzoeksvragen zijn in het PvE gesteld:

Algemeen

1. Zijn archeologische resten (sporen, structuren, vondsten) aangetroffen?
2. Vormen de archeologische resten een behoudenswaardige vindplaats?
3. Indien het onderzoek geen archeologische resten of beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert: welke verklaring is hiervoor te geven?

Perioden en vindplaats

4. Wat is:

- a. de ligging, de omvang en begrenzing van de vindplaats (verticaal en horizontaal),

³ Ibid.

⁴ Jansen, B., 2021: Herinrichting Willemspolder fase 1. Een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend en deels karterend booronderzoek. Amersfoort. ADC rapport 5339.

- b. aard en complextype,
 - c. de vondst- en spoordichtheid,
 - d. de ouderdom en/of de aanwezige archeologische periode(s),
 - e. de mogelijke informatiewaarde van analyses/determinaties van de vondsten en monsters op basis van de scans in het veld,
 - f. de kwaliteit van de resten (gaafheid en conservering)?
5. Is er een ensemblewaarde met vindplaatsen in de omgeving van het plangebied?

Landschappelijk

6. Hoe ziet de bodemopbouw eruit en in hoeverre is deze aangetast door latere ingrepen? Is een antropogene ophoging aanwezig?
7. Wat is de relatie tussen de vindplaats en het omringende landschap?

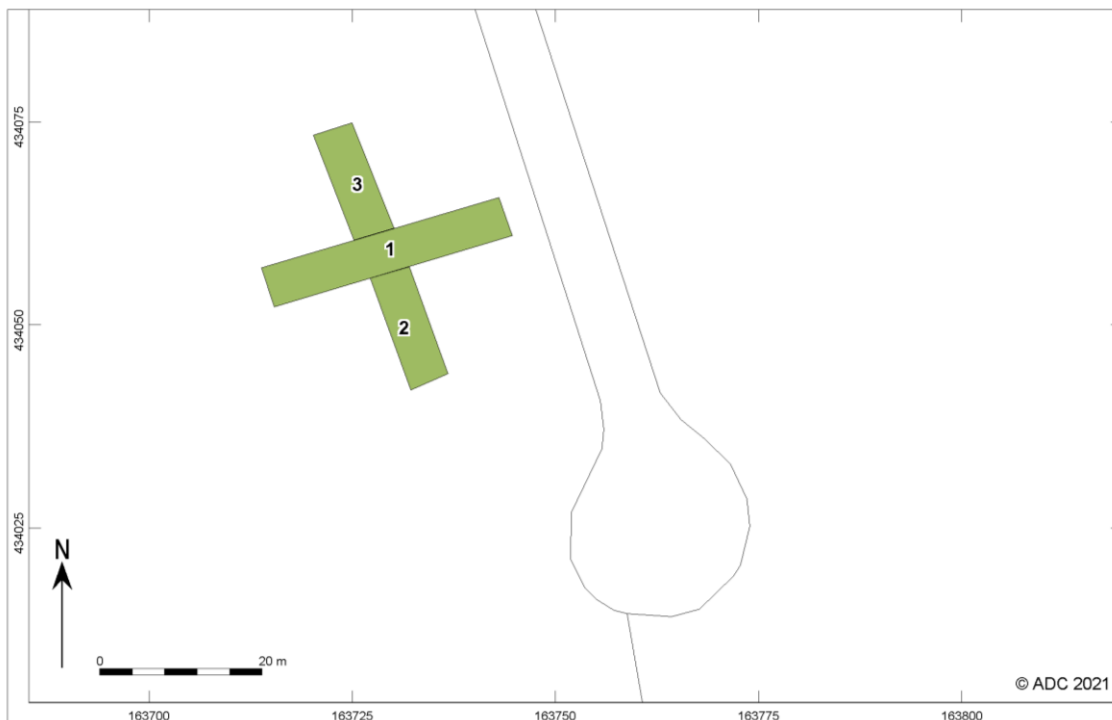
1.4 Opzet van het rapport

Dit rapport betreft een standaardrapport zoals genoemd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.1 -specificatie VS05). In dit rapport worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd, waarna de eerste conclusies volgen. Dit onderzoek vormt geen eindstation, maar de basis van waaruit verder synthetiserend onderzoek kan plaatsvinden. Na de samenvatting en dit inleidende hoofdstuk volgt een omschrijving van de onderzoeksmethoden in hoofdstuk 2. Vervolgens zullen de verschillende deelonderzoeken aan de orde komen. In hoofdstuk 3 worden de resultaten van het veldonderzoek besproken. In hoofdstuk 4 volgt de Synthese, waarna in hoofdstuk 5 het Waardering- en selectieadvies wordt opgesteld.

2 Methoden

Het onderzoek is uitgevoerd conform de KNA 4.1 en het PvE.⁵ Tijdens het IVO zijn drie proefsleuven (of putten) aangelegd. Na de aanleg van de eerste sleuf zijn in overleg met de deskundige van het bevoegd gezag de overige twee sleuven geplot. Proefsleuf 1 was 30 m lang en 5 m breed, proefsleuven 2 en 3 waren 14 m lang en 5 m breed. Er zijn twee vlakken aangelegd. Het eerste vlak bevond zich direct onder de bouwvoor, op ca. 6,4 m+NAP. Vlak 2 werd aangelegd in de natuurlijke bodem, op ca. 0,8 m- Maaiveld (6 m+NAP).

Afb. 3. In het groen de uitgevoerde putten. Direct rechts ervan de Koepelweg.

De vlakken zijn machinaal aangelegd, meestal met gladde bak. Tijdens de aanleg van het vlak zijn vondsten in vakken van 5 x 5 m verzameld. Grondsporen zijn direct ingekrast. De vlakken en de stort zijn met behulp van een metaaldetector onderzocht. Vervolgens is het vlak en ieder spoor daarin gefotografeerd en getekend (schaal 1:50), waarbij om de 3 m een waterpashoogte is bepaald. Alle aangetroffen grondsporen zijn gecoupeerd. Alle coupes zijn gefotografeerd en getekend op schaal 1:20.

Tijdens het aanleggen van het diepste vlak werd een putprofiel aangelegd. Het putprofiel is gefotografeerd en getekend (op schaal 1:20) en vervolgens beschreven.

⁵ Dijkstra 2021.

3 Resultaten

3.1 Fysisch geografisch onderzoek

Genese⁶

Uit het verkennend booronderzoek blijkt dat in het plangebied fluviatiele afzettingen van de Waal aanwezig zijn. Deze bestaan van beneden naar boven uit beddingzand, oeverafzettingen en (lokaal) afzettingen gevormd in de uiterwaarden na de bedijking. In de oeverafzettingen zijn geen aanwijzingen oudere stroomgordelfasen aangetroffen. Het hele onderzochte deel van het plangebied lijkt daarmee te bestaan uit afzettingen van de Waal.

De Prins Willemspolder is aan het begin van de 19^e eeuw ontstaan. Aan het begin van de 19^e eeuw ging het beheer van de IJzendoornse uiterwaarden op de schop. Door een natte zomer van 1816 stonden de uiterwaarden blank en kon er niet gehooïd worden. Doordat binnendijs de weilanden waren omgezet in akkers, vanwege de hoge graanprijs, kon ook daar geen gras worden geoogst. Het gevolg was schaarste en een hoge hooiprijs. Om dit in de toekomst te voorkomen kwamen de geërfden van de uiterwaarden van Ochten, IJzendoorn en Echteld bijeen. In 1818 lieten ze om de buitendijkse gronden een zomerdam verrijzen. Geheel in het westen werd een sluis in de dam gelegd. De nieuwe polder ging Prins Willemspolder heten.

Bodemopbouw

In alle proefsleuven werden aan de basis van de profielen rivierafzettingen van de Waal aangesneden (afb. 4, S3000-3300). Hierboven werd een grijs tot donkergrijs pakket aangetroffen (S2200). Dit betrof vermoedelijk een oorspronkelijk maaiveld, waarbij de donkergrijze laag mogelijk zelfs de grasmattabetrof (S2100). Hierboven lag een puinig ophogingspakket (S1500). De grond hiervan kwam vermoedelijk uit een gegraven, langwerpige puinsleuf. In dit pakket zijn enkele scherven aardewerk aangetroffen, zoals steengoed en industrieel wit en pijp-aardewerk. Het vondstmateriaal dateert uit de periode 1800-1900 (vnr 1). De getekende profielopnamen staan weergegeven in bijlage 3.

⁶ Overgenomen uit Dijkstra 2021.

Afb. 4. Het zuidelijke profiel in proefsleuf 1.

3.2 Sporen en structuren

Tijdens het proefsleuvenonderzoek is een zeer gering aantal sporen en vondsten aangetroffen. Op afbeelding 5 staan de sporen weergegeven. De diversiteit in de aard van de sporen beperkt zich tot een puinsleuf, een sloot en twee vermolmde houten palen. De sporen, die met de nu voorhanden informatie aan een vindplaats zijn te koppelen, geven een indicatie van de indeling en het gebruik van het landschap.

Afb. 5. De AlleSporenKaart.

In proefsleuf 1 werd direct onder de recente bouwvoor een enigszins puinig ophogingspakket aangetroffen (afb. 6). Het puin en de grond die dit pakket opmaakten was afkomstig uit een diepe en lange puinsleuf die onder het pakket zichtbaar werd (spoor 1, diepte ca. 1,4 m onder vlak). Men heeft de sleuf gegraven, er puin in gestort en vervolgens afgedekt met de grond die uit de puinsleuf was geschept. Dit ophogingspakket werd vervolgens tot buiten de contouren van de puinsleuf afgevlakt. Zo werd een nabij gelegen sloot ook door het pakket afgedekt (spoor 2, zie verderop).

In de puinsleuf bevonden zich ook sporadisch fragmenten roodbakkend-, witbakkend-, industrieel wit- en één fragment Engels industrieel wit aardewerk. Dit materiaal dateert tussen 1760 en 1900

(vnr 2). Van een enkel stuk geel glas kon niet worden bepaald waartoe het heeft behoord en wat de functie was (vnr 2). Het bouw materiaal dat in de puinsleuf werd aangetroffen bestond uit zowel zeer grote intacte blokken muurwerk als individuele bakstenen. Het is duidelijk dat men de woning in zijn geheel heeft gesloopt en de restanten in tenminste één diepe sleuf heeft gedeponeerd.

Afb. 6. Spoor 1, de puinsleuf, in proefsleuf 1.

Opvallend was de aanwezigheid van verschillende formaten baksteen, als ook het voorkomen van zowel handgevormde als machinale baksteen (tabel 2). Daarnaast waren de grotere blokken puin opgebouwd uit een uniform formaat ; er werden geen bakstenen met verschillende afmetingen door elkaar gebruikt. Dit alles wijst op drie verschillende bouw/herstelfasen van de rentenierwoning.⁷ Dat hoeft echter niet het geval te zijn, ze kunnen ook zijn hergebruikt en gelijktijdig zijn toegepast. Mogelijk kwam een grote partij bakstenen vrij bij de sloop van een nabij gelegen (Middeleeuws) gebouw. Door de grote hoeveelheid mortelresten en pleisterwerk kon dit helaas niet achterhaald worden. Men kan er bij de bouw tevens voor hebben gekozen om de grotere formaten samen op te metselen, omdat het mengen van grote en kleinere formaten wellicht niet wenselijk was, of wellicht zijn de grotere formaten gebruikt voor de (onder het maaiveld gelegen) fundering. Hierbij treedt de illusie van een fasering op. Op basis van het voorkomen van machinale baksteen in een woning die al op vroeg 19^e-eeuwse kaarten staat, kan in ieder geval worden gesteld dat er tenminste eenmaal een bouw/herstelfase is toegevoegd aan de oorspronkelijke woning. Machinale baksteen komt namelijk pas vanaf de 2^e helft van de 19^e eeuw in Nederland voor.

⁷ Bakstenen van wel 28 cm lengte komen al in de 14^e en 15^e eeuw voor. Restauratievademecum Rvblad Baksteen 02-12 en 02-13 (1989).

Tabel 2. Aangetroffen baksteenformaten.

Individuele bakstenen en tegels	Baksteen: oranje, 27,5x14x5,5 / oranje 27x13,5x5,5 / rood machinaal 27x9,5x5 / rood 21,5x10x4 / lichtrood 28x12,5x5,5 / rood 28x14x5,5 / lichtrood 22x10x2,5 / geelrood 21x10,5x4,5 tegels: donkergrijs 22x22x3 / rood 22x22x3 / rood 21x21,4x2,5
Puinblok 1	rood 23x11x5, witgrijs zanderig kalkmortel
Puinblok 2	voornamelijk gebroken stenen, witte zanderige kalkmortel, oranje 21x14x7
Puinblok 3	oranje 21x14x6, voornamelijk gebroken stenen, witte zanderige kalkmortel

In proefsleuf 2 werd een sloot aangetroffen, als ook twee vermolmde houten palen. De sloot was ingegraven vanaf het niveau van de puinsleuf en deels afgedekt door het later opgebrachte puinige ophogingspakket. De restanten van de twee houten palen wijst erop dat ze een beperkte ouderdom hebben. Beide fenomenen betreffen landinrichtingselementen.

Afb. 7. Links een sloot (spoor 2) en rechts de insteek van de puinsleuf (spoor 1).

Afb. 8. Sporen 3 en 4, twee vermolmde houten palen.

3.3 Vondstmateriaal

Er werd slechts negentien fragmenten aardewerk aangetroffen en één stuk glas, in de puinsleuf, spoor 1. De fragmenten zijn bekeken door J. Verduin, middeleeuws aardewerkspecialist. De resultaten staan in tabel 3 weergegeven.

Tabel 3. Vondsten.

vnr	spoor	Aard spoor	aantal	baksel / soort	datering	opmerkingen
V1.001	1500	Ophogings laag	3	steengoed, industrieel wit aardewerk, pijp-aardewerk	1800-1900	
V2.001	1	Puinsleuf	16	roodbakend en witbakend aardewerk, industrieel wit aardewerk	1760-1900	één fragment Engels industrieel wit (blauwe

						transferprint)
V2.002	1	Puinsleuf	1	fragment geel glas	?	bobbelig stuk geel glas, INDET

4 Synthese

4.1 Algemeen

De verwachtingen die op grond van het vooronderzoek zijn gesteld, kunnen op basis van het huidige onderzoek deels worden bijgesteld. In het vooronderzoek werd gesteld dat er restanten van een rentenierwoning aanwezig kunnen zijn. Tijdens het onderhavige onderzoek is aangetoond dat deze woning vermoedelijk geheel is gesloopt, waarbij restanten in tenminste één lange en diepe puinsleuf zijn gestort. Tijdens het onderzoek zijn verder geen *in situ* gelegen restanten van de rentenierwoning aangetroffen. Wel zijn enkele landinrichtingselementen aangetroffen, een sloot en twee houten palen. Beiden hebben onderdeel uitgemaakt van het erf van de rentenierwoning.

Op basis van de aangetroffen puinresten kan worden gesteld dat de rentenierwoning tenminste twee bouw/herstelfasen heeft gekend en dat er waarschijnlijk grote hoeveelheden middeleeuwse bakstenen zijn (her)gebruikt. Het aangetroffen vondstmateriaal dateert in de periode 1760-1900. Dit past goed in het beeld van de historische gegevens, die stellen dat de Willemspolder in de vroege 19^e eeuw is ontstaan.

Afb. 9. Sporenkaart geprojecteerd op de kadastrale minuut uit 1811-1832.

Als de aangetroffen sporen over de kadastrale minuut van 1811-1832 worden gelegd, dan zijn er geen overeenkomsten te herkennen. Dit heeft deels te maken met het feit dat de locatie in het buitengebied is gelegen en de nauwkeurigheid van de positionering in het Nederlands coördinatenstelsel te wensen over laat. Dat betekent dat de aangetroffen puinsleuf mogelijk niet daadwerkelijk ter hoogte van het gesloopte gebouw heeft gelegen. Aan de andere kant wijzen de grote, zware stukken puin erop dat deze niet ver van de slooplocatie vandaan komen. Daarnaast hebben de sporen een andere oriëntatie dan zowel het gebouw dat staat opgetekend als veel van de perceelsgrenzen die staan aangegeven, alhoewel ook dit een gevolg kan zijn van de onnauwkeurige positionering. Tot slot wijst de datering van het vondstmateriaal erop dat de sloot mogelijk jonger is dan de kaart.

4.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen die in het Programma van Eisen zijn gesteld zullen hier worden beantwoord op basis van de bevindingen van het proefsleuvenonderzoek.

Algemeen

1. Zijn archeologische resten (sporen, structuren, vondsten) aangetroffen?

Er is een puinsleuf, een sloot en twee houten palen aangetroffen.

2. Vormen de archeologische resten een behoudenswaardige vindplaats?

De puinsleuf bevat slooprestanten van de rentenierwoning, waarvan de restanten vermoedelijk geheel zijn verwijderd. De sloot en de palen behoren tot de erfindeling. Op basis van deze vondsten moet worden geconcludeerd dat er sprake is van een vindplaats, maar dat deze vrijwel geheel is gesloopt. Hieruit volgt dat er geen sprake is van een behoudenswaardige vindplaats.

3. Indien het onderzoek geen archeologische resten of beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert: welke verklaring is hiervoor te geven?

De rentenierwoning is vermoedelijk geheel en grondig gesloopt. Vermoedelijk is slechts een deel van het puin ter plaatste gedumpt, in tenminste één puinsleuf. Er zal ongetwijfeld bouw materiaal zijn verzameld om ergens anders te worden hergebruikt.

Perioden en vindplaats

4. Wat is:

- a. de ligging, de omvang en begrenzing van de vindplaats (verticaal en horizontaal),
- b. aard en complextype,
- c. de vondst- en spoordichtheid,
- d. de ouderdom en/of de aanwezige archeologische periode(s),
- e. de mogelijke informatiewaarde van analyses/determinaties van de vondsten en monsters op basis van de scans in het veld,
- f. de kwaliteit van de resten (gaafheid en conservering)?

5. Is er een ensemblewaarde met vindplaatsen in de omgeving van het plangebied?

Aangezien de aanwezige vindplaats vrijwel geheel is vernietigd is het niet mogelijk om goed beargumenteerde antwoorden te geven. Het weinige vondstmateriaal dat is aangetroffen wijst op laat 18^e-eeuwse tot 20^e-eeuwse bewoning.

Landschappelijk

6. Hoe ziet de bodemopbouw eruit en in hoeverre is deze aangetast door latere ingrepen? Is een antropogene ophoging aanwezig?

De aangetroffen bodemopbouw bestaat uit Waalafzettingen, met hierboven een begraven A-horizont. Hierop is een puinig ophogingspakket afgezet. Uitgezonderd de aanwezigheid van het ophogingspakket is in de proefsleuven sprake van een intacte bodemopbouw.

7. Wat is de relatie tussen de vindplaats en het omringende landschap?

NVT

5 Waardering en selectieadvies

5.1 Waardering van de vindplaats

De waardestelling, zoals voorgeschreven in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.1, specificatie VS06) gebeurt op drie niveaus: belevingswaarde, fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit. De eerste is niet van toepassing omdat de vindplaats niet bovengronds zichtbaar is. Alleen de laatste twee niveaus zijn op deze vindplaats van toepassing. De fysieke kwaliteit van de vindplaats is gebaseerd op haar conservering en gaafheid. De conservering geeft aan de mate waarin het archeologisch vondstmateriaal bewaard is gebleven, de gaafheid in hoeverre de vindplaats nog compleet is. De beoordeling is voor zowel gaafheid als conservering: drie punten voor hoge, twee punten voor middelhoge en één punt voor lage kwaliteit.

De vindplaats is ruimtelijk slecht bewaard gebleven en kan dus worden beschouwd als zijnde van lage kwaliteit. De te verwachten rentenierwoning blijkt grondig en vrijwel geheel gesloopt te zijn. Wat resteert zijn erfsporen, zoals de aangetroffen sloot en twee houten palen. Gezien de aard van de vindplaats, waar een boer heeft gerentierd, zal er ook op het erf niet (of nauwelijks) zijn gewerkt, waarmee de mogelijke aanwezigheid van sporen van landbewerking klein is.

De gaafheid van de grondsporen kan als middelmatig worden beoordeeld. De aangetroffen sporen waren goed herkenbaar (zie paragraaf 3.2). Het aardewerk dat verzameld is tijdens het aanleggen van de sporenvakken is weinig verweerd en gefragmenteerd. De gaafheid/conservering van sporen en vondsten wordt middelhoog gewaardeerd.

De waardering van beide fysieke kwaliteitscriteria is in totaal 4 punten. Dit is een score die laag (< 5 punten) is en die haar het predikaat 'niet behoudenswaardig' oplevert (tabel 4).

Ook op inhoudelijke kwaliteit, uitgedrukt in waarden voor zeldzaamheid, informatie en ensemble, wordt de vindplaats beoordeeld met hetzelfde puntensysteem. Op zeldzaamheid is de score laag. De sloot en houten palen zijn een vrij algemene vorm van landinrichting. Van de woning zijn geen *in situ* restanten aangetroffen.

Ook op informatiewaarde is de score voor de waardering laag. Bewoning heeft plaats gevonden in de nabije omgeving, alleen is deze geheel gesloopt. Op het erf is waarschijnlijk niet of nauwelijks gewerkt, waardoor er van een 'typisch' boerenerf geen sprake is. Van een ruimtelijk goed bewaard gebleven vindplaats is in dezen geen sprake en geeft geen aanleiding voor verder onderzoek.

De ensemblewaarde wordt laag gewaardeerd. De bevindingen van het landgebruik kunnen in een groter geheel worden geplaatst, maar dergelijke woningen zijn een veel voorkomend fenomeen en aangezien er geen restanten van zijn aangetroffen kan er niets worden gezegd over eventuele overeenkomsten en verschillen. De totale score voor de inhoudelijke kwaliteit is 3 en de waardering van de vindplaatsen op basis van deze criteria is dan ook laag.

Tabel 4. Scoretabel waardestelling (naar KNA, versie 4.1).

Waarden	Criteria	Scores			
		Hoog	Midden	Laag	Totale score
Beleving	Schoonheid	Wordt niet gescoord			
	Herinneringswaarde	Wordt niet gescoord			
Fysieke kwaliteit	Gaafheid		2		≥ 5 behoudenswaardig
	Conservering		2		
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid			1	≥ 7 behoudenswaardig
	Informatiewaarde			1	
	Ensemblewaarde			1	
	Representativiteit	N.v.t.			

5.2 Selectieadvies

Op basis van de resultaten van het archeologisch onderzoek adviseert ADC ArcheoProjecten de bevoegde overheid de locatie vrij te geven voor verdere ontwikkeling. De aanwezige rentenierwoning is vermoedelijk grondig en geheel gesloopt.

ADC ArcheoProjecten wijst de opdrachtgever er op dat de bevoegde overheid beslist of dit advies al dan niet wordt opgevolgd; indien deze een andere mening is toegedaan, dient u rekening te houden met vervolgonderzoek.

Indien bij verdere graafwerkzaamheden alsnog archeologische waarden en resten worden aangetroffen, dienen deze conform de Erfgoedwet, art. 5.10, direct te worden gemeld. In de praktijk kan melding het beste direct plaatsvinden bij de gemeente (de bevoegde overheid).

Reactie namens bevoegd gezag

Namens gemeente Neder-Betuwe is regioarcheoloog Rivierenland akkoord met de resultaten, conclusies en het selectieadvies (de aanbevelingen) van dit onderzoek. Op grond van de resultaten is de verwachte rentenierswoning gesloopt en niet meer aanwezig. Ten aanzien van archeologie zijn er derhalve geen belemmeringen meer voor de uitvoering van de voorgenomen plannen. De meldingsplicht archeologische toevalsvondst (art. 5.10 Erfgoedwet) en het doen van waarnemingen (art. 5.11 Erfgoedwet) blijft echter te allen tijde van kracht.

Literatuur

Dijkstra, J., 2021. Programma van Eisen Willemspolder, IJendoorn, gemeente Neder-Betuwe. PvE 21-006, Amersfoort.

Jansen, B., 2021: Herinrichting Willemspolder fase 1. Een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend en deels karterend booronderzoek. Amersfoort. ADC rapport 5339.

SIKB, 2018: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA)*. Gouda.

Lijst van afbeeldingen

Afb. 1. Locatie van het onderzoeksgebied.

Afb. 2. Locatie plangebied Herinrichting Willemspolder. De voormalige rentenierwoning ligt binnen de groene cirkel.

Afb. 3. In het groen de uitgevoerde putten. Direct rechts ervan de Koepelweg.

Afb. 4. Het zuidelijke profiel in proefsleuf 1.

Afb. 5. De AlleSporenKaart.

Afb. 6. Spoor 1, de puinsleuf, in proefsleuf 1.

Afb. 7. Links een sloot (spoor 2) en rechts de insteek van de puinsleuf (spoor 1).

Afb. 8. Sporen 3 en 4, twee vermolmde houten palen.

Afb. 9. Sporenkaart geprojecteerd op de kadastrale minuut uit 1811-1832.

Lijst van tabellen

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Tabel 2. Aangetroffen baksteenformaten.

Tabel 3. Vondsten.

Tabel 4. Scoretabel waardestelling (naar KNA, versie 4.1).

Bijlage 1 - Sporenlijst

Putnr	Vlaknr	Spoornr	Aardspoor	Vlakkvorm	Vorm_coupe	NAP_boven	Diepte	INVPERS
1	1	1	MU	LIN	KOM	5,9 m	142, cm	mstor
1	2	1	MU	LIN	KOM	5,9 m	142, cm	mstor
2	2	1	MU	LIN		5,6 m		RTS
2	2	2	GR	LIN	KOM	5,6 m	140, cm	mstor
2	2	3	PK	RND	KOM	6, m	12, cm	mstor
2	2	4	PK	RND	KOM	6,1 m	24, cm	mstor
1	1011	1000	LG	XXX				mstor
1	101	1100	LG	XXX				mstor
1	101	1200	LG	XXX				mstor
1	101	1300	LG	XXX				mstor
1	101	2100	LG	XXX				mstor
1	101	2200	LG	XXX				mstor
3	1	3000	LG	XXX				RTS
1	104	3000	LG	ONR				RTS
1	1	3100	LG	XXX				mstor
2	2	3200	LG	XXX		5,9 m		mstor
1	1	3300	LG	XXX				mstor

Bijlage 2 - Vondstenlijst

OPGR_ID	Vondstnr	Put	Vlak	Vak	Spoor	Vulling	Segment	Boring	LSH	Inhoud	Monster	Verzamel
NEDE-21	1	1	1		1500	1				MIX		AANV
NEDE-21	2	1	2		1	1				MIX		AANV
NEDE-21	3	1	2		1	1				MXX		DETC
NEDE-21	4	1	2		1	1				MXX		DETC

Bijlage 3 – Getekende profielen

Verklarende woordenlijst

Antropogene sporen Alle immobiele sporen van menselijke oorsprong, variërend van paalgaten of fosfaatvlekken tot muurresten.

AMK Archeologische Monumentenkaart geeft een overzicht van gewaardeerde archeologische terreinen in vier categorieën: 1). Archeologische waarde, 2) Hoge archeologische waarde, 3) Zeer hoge archeologische waarde en 4) Zeer hoge archeologische waarde beschermd. De AMK is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de RCE en de provincies en wordt beheerd door de RCE.

Archeologische indicatoren Indicatief archeologisch materiaal dat bij (boor)onderzoek een aanwijzing kan zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van een archeologische vindplaats.

Archis Archeologisch Informatie Systeem. Dit door de RCE beheerde systeem bevat informatie over o.a. onderzoeksmeldingen, vondstmeldingen, waarnemingen, complexen en monumenten.

¹⁴C Koolstof (radioactieve isotoop), gebruikt voor datering.

CMA Centraal Monumenten Archief.

Conservering De mate waarin anorganische (aardewerk, vuursteen, metaal, glas etc.) en organische archeologische resten (bot, zaden, hout etc.) bewaard zijn gebleven.

Ensemblewaarde De meerwaarde die aan een vindplaats wordt toegekend op grond van de mate waarin sprake is van een landschappelijke en/of archeologische context.

Ex situ Niet ter plaatse. Aanduiding die wordt gebruikt om aan te geven of grondsporen en / of artefacten zich niet meer op de oorspronkelijke plaats in de bodem bevinden. Behoud ex situ is het bewaren van de archeologische informatie door definitief onderzoek (opgraven, documenteren en registreren).

Gaafheid De mate van (fysieke) verstoring van de bodem en/of de (eventueel aanwezige) archeologische waarden, zowel in verticale zin (diepte) als in horizontale zin (omvang).

Herinneringswaarde De herinnering die een archeologisch monument oproept over het Verleden.

IKAW Indicatieve kaart van archeologische waarden, een door de RCE geproduceerde kaart op landelijk niveau met de verwachte relatieve of absolute dichtheid van (bepaalde) archeologische verschijnselen in de bodem.

IVO Inventariserend VeldOnderzoek. Het verwerven van (extra) informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, als aanvulling op en toetsing van de archeologische verwachting, gebaseerd op het bureauonderzoek middels waarnemingen in het veld.

Informatiewaarde De betekenis van een monument als bron van kennis over het verleden. De informatiewaarde wordt bepaald door de mate waarin (een opgraving van) het monument een bijdrage kan leveren aan nieuwe kennisvorming over het verleden.

In situ Achtergebleven op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponeed, weggegooid of verloren. Behoud in situ is het behouden van archeologische waarden in de bodem.

KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.

NAP Normaal Amsterdams Peil (=officieel peilmerk).

PVA Plan van Aanpak. Een door de opdrachtnemer op te stellen plan voor de uit te voeren werken waarmee beoogd wordt aan de vereisten zoals geformuleerd in het Programma van Eisen en/of het ontwerp te voldoen. Ook wordt hierin een voorstel gedaan voor de werkwijze waarmee de in het Programma van Eisen en/of ontwerp geformuleerde resultaatsverwachtingen bereikt kunnen worden.

PVE Programma van Eisen. Het PvE is een door een bevoegde overheid opgesteld of bekrachtigd document dat de probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats geeft en de daaruit af te leiden eisen formuleert met betrekking tot het uit te voeren werk.

RCE Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Representativiteit De mate waarin een bepaald type vindplaats typerend is voor een periode dan wel een gebied.

RTS Robotic Total Station. Hiermee worden vlakken direct digitaal ingemeten.

Schoonheid De esthetisch-landschappelijke waarde van een archeologisch monument, die vooral in zichtbaarheid tot uiting komt.

Selectieadvies Archeologisch inhoudelijk advies over de behoudenswaardigheid van een vindplaats. Dit wordt opgesteld aan de hand van de waarderingscriteria.

Zeldzaamheid De mate waarin een bepaald type monument schaars is (of is geworden) voor een periode of in een gebied.

Afkortingen in de database

REFERENTIELIJSTEN

Versie 1.6

AARD SPOOR

Aard van het spoor

Code	Omschrijving
AKR	(oude) akkerlaag
AWC	aardewerkconcentratie
BA	balk
BES	beschoeiing
BG	boorgat
BKS	bekisting
BOC	botconcentratie
BPA	beschoeiing, palen
BPL	beschoeiing, planken
BPT	beerput/beerkuil
BRL	brandlaag
BU	bustum
BUN	visbun
BV	bouwvoor
CR	crematiegraf
DIG	dierbegraving
DK	drenkkuil
DLT	doorlaat (door een muur)
DP	depressie
DR	drain
EG	erfgreppel
ES	esdek
FU	fuik
GA	gracht
GE	geul
GHE	grafheuvel
GR	greppel
GRK	grafkuil
GT	goot
HA	haard
HAK	haardkuil
HG	huisgreppel
HKC	houtschoolconcentratie
HI	hoefindruk
HO	hout
HU	hutkom
IN	inhumatiegraf
KEL	kelder
KGO	ovale kringgreppel
KGR	ronde kringgreppel
KGV	vierkante kringgreppel
KL	kuil
KS	karrenspoor
LAK	laklaag
LAT	latrine
LG	laag
LO	ophogingslaag
LS	stortlaag
MI	muurinsteek
MR	muur
MSK	mestkuil
MST	muursteen
MU	muuruitbraak
NV	natuurlijke verstoring
NVD	dierlijke verstoring
NVP	plantaardige verstoring

OV	oven
PA	houten paal
PAK	paal met paalkuil
PG	paalgat
PGK	paalgat met paalkuil
PK	paalkuil
PL	plank
PLW	plaggenwand
PO	poel
POE	poer
POT	potstal
PS	ploegspoor
PSE	ploegspoor, eergetouw
PSK	ploegspoor, keerploeg
REC	recent
RPA	palenrij
RPG	rij paalgaten
RPK	rij paalkuilen
RPL	rij planken
SG	standgreppel
SI	silo
SL	sloot
SPB	spaarboog
SPG	spitsgracht
SS	spitspoor
ST	steen
STC	steenconcentratie
VL	vlek
VR	vloer
VSC	vuursteenconcentratie
VW	vlechtwerk
WA	waterput
WG	weg
WK	waterkuil
WL	wal
WOO	woonlaag
XXX	onbekend

VLAKVORM

Vorm van het spoor op het horizontale vlak

Code	Omschrijving
LIN	lineair
ONR	onregelmatig
OVL	ovaal
RHK	rechthoekig
RND	rond
SIK	sikkelvormig
VRK	vierkant

KLEUR

Duiding van de kleur

Code	Referentie
BE	beige
BL	blauw
BR	bruin
GL	geel
GN	groen
GR	grijs
OR	oranje
PA	paars
RO	rood
RZ	roze
WI	wit
ZW	zwart

Daarnaast:

D	donker
L	licht
SCH	schoon
VL	vuil
ZR	zeer

DBRGR = donkerbruingrijs (hoofdkleur is dan grijs)

COUPEVORM

Vorm van de onderkant van het spoor in de coupe

Code	Omschrijving
ONR	onregelmatig
PNT	punt
RND	rond
VLK	vlak
KOM	komvormig
REV	revolvertas
VRK	vierkant
RHK	rechthoekig
NG	niet gecoupeerd

INSLUITSEL

Aard van een insluitel van een vulling

Code	Referentie
AS	as
AW	aardewerk vaatwerk
BOT	bot (geen schelp)
BS	baksteen
BW	bouwaardewerk (baksteen, dakpan, tegel)
FE	ijzeroer
FF	fosfaat
GL	glas
HK	houtschool
HL	huttenleem
HT	hout
KI	kiezel
LR	leer
MET	metaal
MN	mangaan
NS	natuursteen
OKR	oker
SCH	schelp
SL	slak
VKL	verbrande klei
VST	vuursteen

TEXTUUR

Textuur van een vulling met NEN-classificatie

Code	NEN	Referentie
K	K	klei
ZK	Ks1	zware klei
MK	Ks2	matig zware klei
LK	Ks3	lichte klei
Z-K		zandige klei
ZI		zavel
ZZI	Kz1	zware zavel
MZI	Kz2	matig lichte zavel
LZI	Kz3	lichte zavel
L	L	leem
SL	Lz1	siltige leem
Z-L	Lz3	zandige leem
V	V	veen
V1	Vk3	venige klei
V2	Vk1	kleilig veen
V3	VKM	mineraalarm veen
Z-V	Vz1	zandig veen
Z	Z	zand
FZ	Zs1	fijn zand
MZ	Zs1	middelgrof zand
GZ	Zs1	grof zand
ILZ	Zs2	iets lemig zand
LZ	Zs3	lemig zand
IGHZ	g1	iets grindhoudend zand
MGHZ	g2	matig grindhoudend zand
SGHZ	g3	sterk grindhoudend zand
V-Z	Vz3	venig zand
G	G	grind
FG		fijn grind
GG		grof grind
IZHG	Gz1	iets zandhoudend grind
MZHG	Gz2	matig zandhoudend grind
SZHG	Gz3	sterk zandhoudend grind
ST		steen
HT		hout
H0	h1	humushoudend
H1	h2	matig humeus
H2	h3	humusrijk

INHOUD

Aard van het materiaal van een vondst

Code	Referentie
AW	aardewerk vaatwerk
AWG	gedraaid aardewerk
AWH	handgevormd Aardewerk
BAKSTN	baksteen
DAKPAN	dakpan
AXB	bot (geen schelp)
OMB	bot menselijk
ODB	bot dierlijk
CREM	crematieresten
BOUWMAT	bouwaardewerk (keramisch, geen steen)
COP	coproliet
GLS	glas (geen slak)
HK	houtschool
HT	hout (geen houtskool, geen plantaardige resten)
KER	keramische objecten (weefgewichten e.d.)
ODL	leer
MXX	metaal (geen slak)
MCU	koper/brons
MFE	ijzer
MPB	lood
MIX	gemengd
SXX	natuursteen (geen vuursteen)
PIJP	pijpenkoppen en -stelen
SCH	schelp
SLAK	slakken
TEGEL	tegel
OTE	textiel, touw
HUTTELM	verbrande klei (geen lemen gewichten)
SVU	vuursteen
XXX	overig

MONSTER

Aard van een monster

Code	Referentie
MA	monster algemeen
MAR	monster artropoden
MBOT	monster bot
MC14	monster voor ¹⁴ C-datering
MCH	chemisch monster
MCR	crematiemonster
MD	monster voor dendrochronologisch onderzoek
MDIA	diatomeemonster
MDNA	DNA-monster
MFF	fosfaatmonster
MHK	houtskoolmonster
MHT	houtmonster
MP	pollenmonster
MSC	schelpenmonster
MSL	monster slijpplaat
MZ	zadenmonster voor botanisch onderzoek

VERZAMELWIJZE

Manier waarop een vondst of monster is verzameld.

Code	Referentie
AAC	aanleg coupe (handmatig schaven)
AANV	aanleg vlak of profiel (handmatig)
BIGB	bigbag
COUP	couperen (handmatig)
DETC	detectorvondst
LICH	lichten (vondst met omringende grond integraal verwijderd)
MAA	machinale aanleg
MAF	machinale afwerking (of machinaal couperen)
MSCH	machinaal schaven
PUNT	puntvondst (ingemeten)
SCHA	uitschaven (handmatig)
SPIT	uitspitten (handmatig)
TROF	troffelen